

Betalen per kilo remt afvalaanbod

De inzameling van huishoudelijk afval is een verantwoordelijkheid van de gemeenten. Ongeveer de helft van de gemeenten voert deze taak zelf uit, vaak in samenwerking met andere gemeenten; de rest schakelt gespecialiseerde bedrijven in. Het tarief wordt door de gemeente zelf bepaald. In de meeste gemeenten hangt het tarief af van het aantal personen in het huishouden.¹ Dit suggereert tot op zekere hoogte dat de vervuiler betaalt: immers, hoe meer mensen, hoe meer afval. Er is zo echter geen prikkel om milieubewust met afval om te gaan. Er zijn daarom gemeenten die hun tarieven baseren op de aangeboden hoeveelheid afval. Dit kan door speciale (dure) zakken te verkopen (zoals bijvoorbeeld in Nijmegen), door een bedrag te rekenen per keer dat een container aan de weg wordt gezet (Dalfsen), door het tarief te koppelen aan de containerinhoud (Haarlemmermeer), of door weging. Weging, de meest nauwkeurige maar ook de meest dure en bewerkelijke methode, wordt door 12 gemeenten toegepast.

Oostzaan

De pionier op dit gebied is Oostzaan, dat halverwege 1993 afval begon te wegen. Uit evaluaties is gebleken dat de hoeveelheid afval daarna terugliep, terwijl het hergebruik steeg.² Er zijn echter meer factoren van invloed op het afvalaanbod, zodat deze ontwikkelingen niet zonder meer aan de introductie van tariefdifferentiatie kunnen worden toegeschreven. Wij zijn met behulp van een econometrische analyse nagegaan in hoeverre de kiloprijs van afvalinzameling van invloed is op de aangeboden hoeveelheid huishou-

Een belangrijke doelstelling van het milieubeleid is een vermindering van de hoeveelheid huishoudelijk afval en een grotere mate van hergebruik. Afval mag sinds kort niet meer worden gestort, en verbranding brengt uitstoot van schadelijke stoffen met zich mee. Om dit doel te bereiken, is veel geïnvesteerd in voorlichting. Financiële prikkels worden daarentegen slechts mondjesmaat toegepast. Het is namelijk lastig en kostbaar om elke burger een prijs in rekening te brengen die afhangt van de aangeboden hoeveelheid afval. Uitgaande van de veronderstelling dat iedereen zijn afvalrekening graag zo laag mogelijk houdt, ligt het wel voor de hand dat de afvalstroom op zo'n manier kan worden verkleind. In dit artikel gaan wij daarom na in hoeverre het afvalaanbod reageert op prijsprikkels.

DR. M.A. ALLERS,
PROF. DR. P. KOOREMAN,
DRS. V. LINDERHOF en
DR. D. WIERSMA*

delijk afval. De gemeente Oostzaan was zo vriendelijk ons gebruik te laten maken van hun bestand met de weeggegevens over de periode 1993-1996.

Oostzaan heeft de afvalinzameling uitbesteed aan een particulier bedrijf.

Vanaf juli 1993 zijn in deze gemeente pro forma rekeningen verstuurd met bedragen gebaseerd op het afvalgewicht. In werkelijkheid werd echter nog drie maanden een vast bedrag in rekening gebracht. Met ingang van oktober trad het nieuwe tariefsysteem in werking, met een vastrecht van f 9,15 per maand en 43 cent per kilo GFT of restafval.³

Resultaten

De onderzoeksresultaten bevestigen een aantal vermoedens omtrent het afvalaanbod van huishoudens. Gemiddeld zette een huishouden per maand zo'n tien kilo GFT en 18 kilo restafval aan de straat. Hoe groter het huishouden, hoe meer afval. Een tweepersoonshuishouden bijvoorbeeld produceert 1,3 kilo GFT en 2,4 kilo restafval meer dan een eenpersoonshuishouden. Interessant is dat de aanwezigheid van vrouwen een stuwende werking heeft op het restafval: een gezin bestaande uit drie vrouwen en één man bijvoorbeeld biedt 0,65 kilo meer aan dan een gezin bestaande uit twee vrouwen en twee mannen; een alleenstaande vrouw biedt per maand 2,5 kilo meer aan dan een alleenstaande man. Per baby ligt de hoeveelheid restafval ruim drie kilo hoger. Ook in het milieuvriendelijke Oostzaan, waar GroenLinks de grootste partij is, is de katoenen luier kennelijk nog geen gemeengoed. In het voorjaar is het aanbod van GFT hoger, vooral als het goed weer is om in de tuin te werken. 's Zomers zakt het afvalaanbod in: het zomervakantie-effect.

De kiloprijs blijkt duidelijk van invloed te zijn op het afvalaanbod. Dit geldt het sterkst bij GFT-afval, waar

een duidelijk alternatief voor handen is (zelf composteren). Als de kiloprijs met 1% wordt verhoogd, daalt het GFT-aanbod met 1,2% en dat van restafval met 0,5%. Dit is een vrij forse reactie.

Verder bleek dat – naast de precieze hoogte van de kiloprijs – alleen al het feit dat er nu per kilo moet worden afgerekend een drukkend effect heeft op het afvalaanbod. Voor restafval is dit effect tijdelijk, maar voor GFT-afval blijft het aanwezig. Wellicht heeft de introductie van een gedifferentieerd tarief, en de uitgebreide discussies die in dit verband zijn gevoerd, het milieubewustzijn in Oostzaan vergroot, maar is dit na enkele jaren weer teruggelopen. Een blijvend gevolg kan zijn geweest dat tuinafval nu door velen niet meer aan de straat wordt gezet, maar in eigen (door de gemeente gesubsidieerde) composthopen wordt verwerkt.

Gedragseffecten

De vermindering van het afvalaanbod in Oostzaan is het gevolg van verschillende gedragseffecten. Het GFT-afval wordt nu door meer dan de helft van de huishoudens gecomposteerd, of deels met de schillenboer meegegeven.⁴

Tariefdifferentiatie stimuleert kritisch boodschappendoen om zo minder verpakkingsmateriaal in huis te halen. Verder kunnen papier, glas, textiel en blik in Oostzaan nog steeds gratis worden ingeleverd. Het hergebruik is na invoering van de tariefdifferentiatie dan ook toegenomen.

Helaas treden ook ongewenste reacties op. Hiernaar is in Oostzaan uitgebreid onderzoek gedaan.⁵ Ongeveer vijf procent van het afval blijkt naar buurgemeenten of de werkgever te verdwijnen. In het aangrenzende Amsterdam-noord, waar nog met zakken werd gewerkt, kon men zijn afval gemakkelijk kwijt. Dumping in de natuur lijkt vrijwel niet voor te komen. Ook rioolbemonstering bracht geen problemen aan het licht. Het verdwijnende afval wordt dus wel op de gebruikelijke wijze verwerkt, zodat het milieu er niet onder lijdt.

Oostzaan is een kleine landelijke gemeente met een redelijke mate van sociale controle. In steden als het aangrenzende Amsterdam lijkt tariefdifferentiatie niet goed uitvoerbaar, ook al wegens de daar aanwezige hoogbouw die het gebruik van containers bemoeilijkt. Het verdwijnen van afval naar buurgemeenten zou wellicht een minder groot probleem zijn als enkele

aangrenzende gemeenten gezamenlijk op afvalweging zouden overgaan. Ook de afwezigheid van buurgemeenten waar nog met vuilniszakken wordt gewerkt, kan remmend werken op de afvalvlucht. Helemaal voorkomen is uiteraard een illusie. Dit betekent dat gemeenten die hun afval wegen een klein deel van hun kosten op niet-wegende buurgemeenten zullen afwentelen. Dumping in het milieu lijkt echter niet voor te komen. De maatschappelijke baten van de afvalstroomverkleining moeten dus worden afgewogen tegen de kosten van de afvalvlucht.

Conclusie

Het aanbod van huishoudelijk afval is zeer gevoelig voor prijsprikkels. Met name de hoeveelheid GFT-afval neemt af als per kilo wordt afgerekend. Naast de precieze hoogte van het tarief leidt ook louter de aanwezigheid van een systeem van tariefdifferentiatie al tot een lager afvalaanbod. Voor restafval lijkt dit effect echter tijdelijk te zijn. Praktische problemen beperken de toepassingsmogelijkheden van tariefdifferentiatie helaas tot gemeenten met een voldoende grote sociale controle, en een beperkte hoeveelheid hoogbouw. Hier van zijn er in Nederland echter aardig wat. Veel meer in elk geval dan de 12 gemeenten die in 1998 het afval per kilo afrekenden.

Noot

- 1 M.A. Allers, *Atlas van de lokale lasten 1998*, COELO, Groningen, blz. 24.
- 2 PME Adviesbureau BV, *Afval voorkomen loont*, Zeist, 1994.
- 3 Met ingang van 1 januari 1995 is de kiloprijs verlaagd tot 41 cent. Het vastrecht is in oktober 1994 verhoogd tot f 10,45 en in januari 1996 tot f 10,48.
- 4 PME, *op.cit.*, Rapport tweede diftar-enquête, blz. 84-85.
- 5 Zie PME, *op.cit.*, supplement.

* Ten tijde van dit onderzoek allen werkzaam bij de Economische Faculteit van de RUG; Allers is tevens verbonden aan het COELO. Eduard Gerritsen, Inge van der Horst en Peter Klaassen zijn als student-assistent behulpzaam geweest bij het verzamelen en ordenen van de gegevens.